

SUMMARY

The Collection of the Benedictine Monastery in Trogir

Vanja Kovačević

The monastery of the Benedictine nuns in Trogir was founded in 1064. It contains a collection of objects belonging to the valuable historical and art heritage from the 13th century onwards. The Collection of the Benedictine Monastery was expanded and renovated in 1990. The authors of the permanent display are the architects Radoslav Bužančić and Vanja Kovačević. The permanent display has been housed on the ground floor of the monastery complex, exhibiting archaeological material, a small collection of stone, monastery inventory and Dalmatian paintings from the 15th century, Italo-Cretan icons, Venetian painting from the 17th to the 19th century, silverware, embroidery, lace, manuscripts and books. A systematic restoration of works of art has also been planned.

Pogled na arheološki dio Zbirke Benediktinskog samostana u Trogiru

Stalni postav Zbirke Benediktinskog samostana u Trogiru

KANADSKI MUZEJ BUDUĆNOSTI

Tomislav Šola
Filozofski fakultet
Zagreb

pat Suger je u dvanaestom stoljeću ushićeno napisao da se »Francuska zaodijeva bijelim plaštem katedrala«. Polet je trajao nekoliko stoljeća i proširio se na sve zemlje tadašnje kulturne Evrope. Jedva da bi se išta drugo s

područja duhovnih potreba osim muzeja moglo uspoređivati s tim povijesnim primjerom. Razlika je, doduše, mnogo a jedna je od njih u činjenici da je muzejski pokret svjetskih razmjera: Svijet se zaodijeva u prestižno ruho muzeja. U bogatim zemljama su stvari očitije, a tamo postoje i uvjeti koji omogućuju izravnu spregu gradnje muzeja i motiva koji je omogućuju.

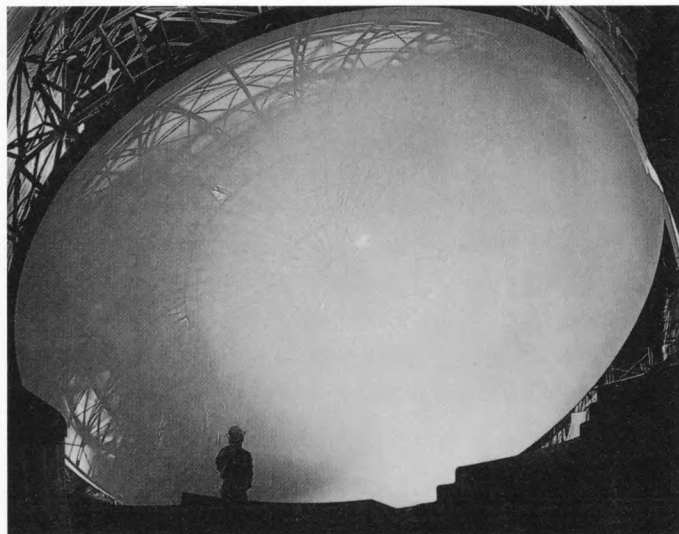
Nakon Francuske (Musée d'Orsay, La Villette, Futuroscope, Grand Louvre), SAD (deseci velikih muzeja i proširenja postojećih), Zapadne Njemačke (Düsseldorf, Frankfurt, München, Gladbach), Velike Britanije (MOMI, Tate, National Gallery, Science and Technology, Beamish, Glasgow), Nizozemske (Museum) – da nabrojimo samo manji dio primjera iz svijeta – i Kanada se želi ubilježiti na muzejsku kulturološku mapu kao metropola. Ima samo godinu dana otkako je u Quebec Cityju otvoren, usred grada, novi Muzej civilizacije, projekt po mnogočemu u koncepciji među vodećima u svijetu. Ni pola godine zatim, u drugom se dijelu Kanade(!) otvara prva faza Kanadskog muzeja civilizacija: i ovaj se muzej, doduše, nalazi u Quebecu (Hull), ali ga od zgrada parlamenta u Ottawi dijeli samo nekoliko stotina metara rijeke Ottawe i uzbrdice Parlament Hilla. Evo, što su »blagoslovljeni« državni oci Kanade (citat iz projekta): »Naš najvažniji cilj je razviti novi tip povijesnog muzeja koji će posjetiocu omogućiti interaktivno iskustvo prošlosti i usmjerenje na budućnost. Oboje bi trebalo biti više no upečatljivo, kako u emocionalnom tako i u intelektualnom smislu. Time će Kanadski muzej civilizacija zaslužiti status jednog od najboljih povijesnih muzeja na svijetu.« Kakva paklena mješavina: stručni i državni prestiž zajedno u najboljem trendovskom određenju. No pogledajmo malo podatke koje posjetilac muzeja neće vidjeti, ali je, na razne načine, mišljeno da ih osjeti:

Muzeju pripada 9,5 hektara zemljišta uza samu rijeku. Terasasta struktura dviju podzemno vezanih građevina krije u sebi oko 100 tisuća četvornih metara prostora: Ledenjačko krilo (Glacier Wing) i Krilo kanadskog štita (Canadian Shield Wing) – prvo sadrži komunikacijski pogon sa 16.500 četvornih metara izložbenog prostora, u drugom se nalaze laboratoriji za konzervaciju, administracija i, najvažnije, 3,5 milijuna muzejskih predmeta.

Grandiozni pogoni »industrije baštine« izuzetno su skupi. Oni postaju povlastica bogatih a onda, u slijedu, i još jedno sredstvo njihove supremacije. Za projekt Kanadskog muzeja civilizacija utrošeno je 255,3 milijuna kanadskih dolara, od čega 73,8 milijuna za unutrašnje uređenje, stalne izložbene prostore, prostore za osoblje i publiku, depoe,

Kanadski muzej civilizacije, Quebec – interijer

laboratorije, parkiralište itd. Nedavno otvoreni Mali muzej čovječanstva u Tokiju, ilustracije radi, stajao je oko 400 milijuna kanadskih dolara. Prigodom prošlogodišnjeg otvorenja nije se krilo, ali niti prenaglašavalo da se muzej otvara bez 40 posto predviđenih sadržaja: utrošak novca se mora što prije obrazložiti rezultatom; u složenoj igri politike i kulture sve može biti dio profita i dio pada, a medijska crvena i zelena svjetla se pale kao u generatoru slučaja. Jednom u muzeju, posjetilac će uočiti malo od nedovršenosti: cirkulacija je učinjena tako da se zaobiđu one zone koje će biti ispunjene sadržajima postupno, u sljedeće dvije, tri godine. Javnost se rado raspituje za utrošak novca: uz velike račune kakav je ovaj, sumnje su se množile dobrano prije samog otvorenja. Tome je pripomogla i kampanja s mnogo medijskog prostora autorima projekta. Ekstravagancija arhitektonske koncepcije kojom se nastojalo evocirati praiskonske snage erozivnog djelovanja vjetrova, vode i glečera, izaziva interes ali i jaču kritiku, tako da, čini se, nitko nije ostao posve neutralan. Štoviše, projekt na otvorenju nije zaradio one dragocjene poene koji omogućavaju medijski kapital što ga negativne kritike mogu trošiti: u cjelini, ocjene jesu bile povoljne, ali je i u trenucima slavlja bilo i potpunih osporavanja. To je loš znak.

Oni koji znaju direktora, gospodina MacDonalda, autora muzeološke koncepcije, i koji poznaju glavnog arhitekta, svjesni su razorne snage takve kumulativne ambicije: cilj je bio stvoriti najbolji, najinovativniji, najljepši i najbolje opremljen muzej na svijetu. Za taj su cilj izvučeni svi argumenti: financijski, muzeološki i arhitektonski. Što, dakle, ponos svjetske flote vremenskih strojeva nudi posjetiocu?

Najprije, velebn pogled: pogled na muzej, a još više pogled iz muzeja sračunati su na majestetičan efekt. Međutim, kao da je arhitekt zaboravio na neke praktične probleme baveći se općim dojmom i settingom: ulaz u muzej je sve prije no očit. Jednom unutra, posjetilac će ipak uočiti razne oblike brige za sebe (informacijski punkt, garderoba, muzejska prodavaonica, kafeterija, fontane, pomične stepenice itd.), završavajući s već spomenutom esplanadom: središnji prostor je veliki hol, grandiozan sa svojih 1800 četvornih metara površine u elevaciji jedne trokatnice.

Koncepcijom je predviđeno da jedna stijena bude stakoena opna okrenuta prema rijeci i platou iznad nje na kojem se nalazi slikovita građevina kanadskog Parlamenta. Uz drugu, unutrašnju stijenu tog izduženog ovalnog prostora izložena je rekonstrukcija šest historijskih indijanskih kuća s raznih mjesta pacifičke obale. Ispred njih: veličanstveni, golemi totemski stupovi iz zbirke muzeja, najbolje te vrste na svijetu. «Ostatak» prostora mišljen je za grandecu teme, iskoristiv naravno za plaćena primanja i reprezentativne skupove. Međutim, sve više je onih, čak među muzeološki obaviještenim intelektualcima, koji su protiv tog i takvog početka: Kanada, kažu, to nisu Indijanci. Posrijedi je možda samo povijesna pravda, možda potrebna zahvalnost a možda oboje pod opterećenjem nečiste savjesti.

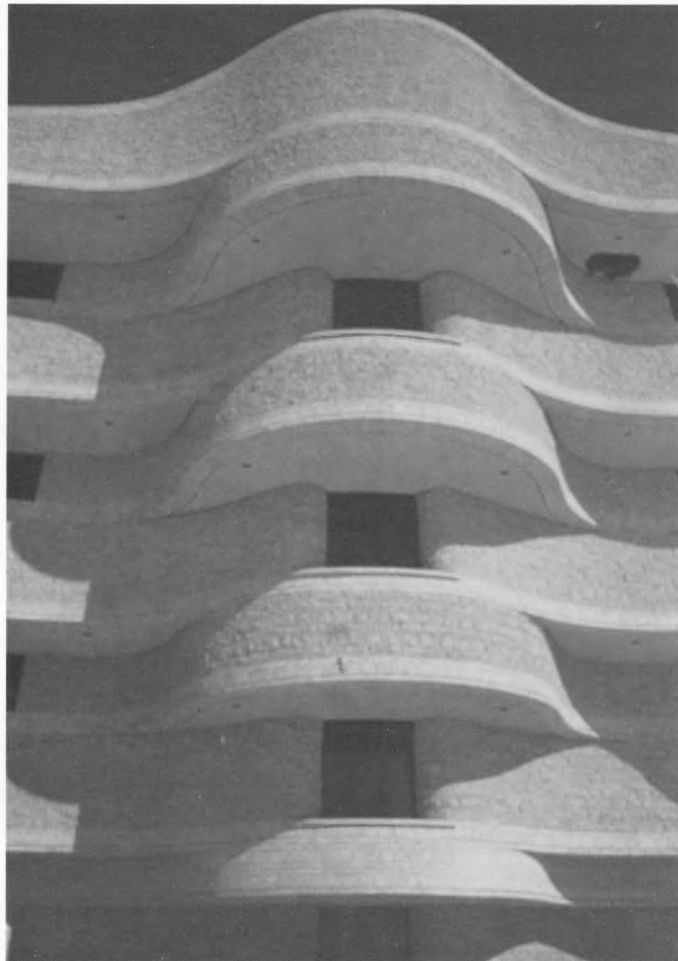
Na kraju je tog prostora trakt pomičnih stepenica kojima se stiže, baš kao i u pariškom muzeju Orsay, na najvišu etažu odakle počinje posjet središnjoj stalnoj izložbi o tisuću godina kanadske povijesti: od nordijskog iskrcavanja na New Foundlandu do izložbe o utjecaju suvremenog razvoja sjevera na tradicionalni život domorodaca. U tom rasponu, od kojeg je trenutačno završena možda samo polovica, dakle kojih 1500 četvornih metara izložbe, posjetilac će naći potpun registar novih prezentacijskih postupaka. Već desetak posljednjih godina, posebno novi, muzeji ne izlažu nužno svoje predmete u vitrinama, nego ih, štoviše, instaliraju u trodimenzionalne informacijske kolaže i scenske sličice te izgledaju kao neko zaustavljeno kazalište. Tradicionalisti među kustosima se toga, dakako, groze zbog navodne neznanstvenosti takvog pristupa; u osnovi je pak riječ o odgovoru na mogućnosti i potrebe nove i brojne publike. Samo korak dalje, od tog bogatstva vizualnog efekta nalazi se stvarna »industrija baštine« koja funkcionira kao žuta štampa muzejske djelatnosti: nostalgija, prikriveni horror i senzacionalizam. Tako se, još u korektnim granicama pretpostavljene povijesne situacije, nižu scene iskrcavanja nordijskih došljaka (čuje se razgovor, dovikivanje, zvukovi), Indijanci, baskijski lovci na kitove u svojoj bazi, farmeri, traperi, otkupne stanice za krzna, danas nepostojeći gradski trgovi, rekonstruirane prodavaonice s kraja prošlog stoljeća itd. Takav redoslijed

voštanih figura oživjet će tu i tamo, kakav profesionalni glumac (jer i takvi su u muzeju stalno zaposleni) koji će, igrajući svoju ulogu, naučiti posjetiocyte kako se štavi koža; malo dalje, u ambijentu farme iz prošlog stoljeća, jedna će žena, preko švela (kao da se obraća nekoj prijateljici) ispričati tragediju iznudenog braka i sudbinu preljubnice. Pazite, sve, od odjeće i ambijenta do riječi, znanstveno je utemeljeno, samo što neka gorka pisma u arhivu nisu tek mrtvi sociološki kapital. Da bi snalaženje u toj sintezi muzeja i kazališta, originala i rekonstrukcije bilo potpunije, omogućuje i audio-vodič, aparat koji zainteresirani posjetioci mogu unajmiti i ponijeti dok razgledaju muzej. Kad muzej bude gotov, na kupolastom svodu sedamnaest metara visokog prostora projicirat će se popratne slike.

Muzejem civilizacija, Kanada je, čini se, htjela pojačati svoj odgovor »odlijevanju« publike u susjedne SAD. Samo Epcot i Disneyworld na Floridi posjeti godišnje više Kanadana nego što ih posjeti sve kanadske nacionalne muzeje. Kad se u stalnome muzejskom postavu muzeja u Ottawi nade željeznička stanica iz 19. stoljeća, napušteni pionirski grad, židovska kuća, ukrajinska crkva, izviđački logor, tvornica za konzerviranje ribe, šumska baza za drvosječe i tome slične rekonstrukcije, kakve su predviđene planom, muzej će se imati čime boriti za naklonost publike.

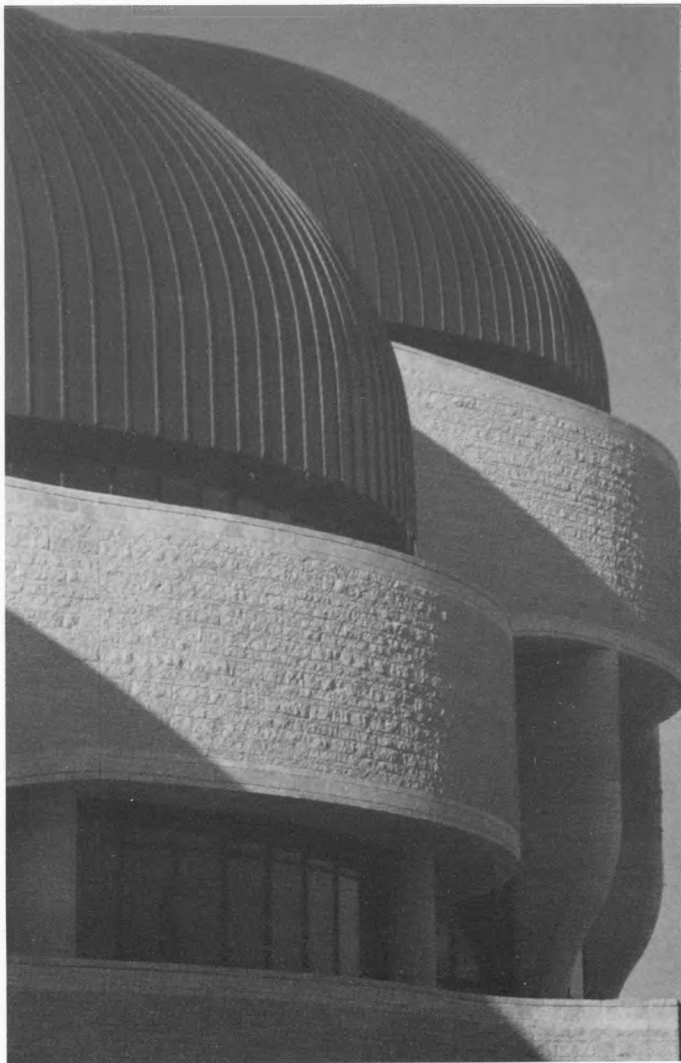
Unutar muzeja jedan se odjel zove Dječji muzej. Dječjih je muzeja relativno mnogo u bogatijem dijelu svijeta, a ovdje mu je dodijeljeno samo 650 četvornih metara unutrašnjeg prostora. Malo prema, recimo, takvim muzejima u Indianapolisu i Brooklynu. Što djeca mogu raditi u svojem muzeju? Mogu se voziti u šarenom pakistanskom autobusu, igrati se igračkama i odjećom sa svih strana svijeta, gledati kroz teleskop, upravljati lutkama robotima, biti »pod vodom« s ronionicima, gledati lutkarsko kazalište, crtati, modelirati i tome slično. Izvan muzeja čeka ih piratski brod i igralište prepuno iznenađenja. Sljedećih godina, a to će biti presudno i za instituciju, ova relativno tanka ponuda razmaženoj kanadskoj publici pojačat će se novim mnoštvom interaktivnih izložaka, instalacija vezanih uz radio, telefon, walkie-talkie, izložke o čovječjem tijelu, piramidu za »arheološka« istraživanja, »putovanja« brodom, tržnicu itd. Osim profesionalaca, kao uostalom i u cijelome muzeju, volonteri obavljaju dio posla: ovdje 14 dječaka i djevojčica čine muzej gostoljubivijim no što bi inače bio.

Kanadani su nakon iskustva svjetske izložbe u Osaki sjedinili nekoliko patenata i napravili senzacionalnu inovaciju u klasičnoj filmskoj tehnologiji: Imax. Sličica običnog filma je negdje veličine poštanske marke, a Imaksova je formata uobičajene posjetnice. To omogućuje takvu veličinu ekrana i takvu kvalitetu slike da efekti nadilaze sve što klasična tehnologija može ponuditi. Moćna projektorska tehnologija s filmskom trakom koja se jedva troši, jer »lebdi« u snažnoj struji komprimiranog zraka, omogućava ekran širok 26 a visok 19 metara. Gledalište je relativno malo (u Ottawi 295 sjedala) i vrlo nagnuto. Kako ovo nije mjesto za suvišne tehničke detalje toga tehnološkog čuda, ilustrirajmo barem kvalitetu zvuka: zvuk se bilježi na 6 kanala, a reprodukcija se obavlja sa 32 zvučnika razdijeljena na šest grupa. Time

Kanadski muzej civilizacije, Quebec

pomognuta, vizualna iluzija Imaksove slike je izbezumljujuće realna. Ista je tehnologija prije nekoliko godina unaprijeđena mogućnošću projekcije na sferični ekran koji zauzima više od normalnoga ljudskog vidnog polja. Time se gledalac našao u »oprostorenoj slici«, a gubitak pažnje sveden je na koji put teško podnošljiv minimum. Ovaj se sistem iste kompanije zove Omnimax i instaliran je već na nekoliko mjesta u svijetu. Kanadski muzej civilizacije, s tehnološkim ambicijama koje su jedva ičim ograničavane, prvo je mjesto u svijetu gdje je načinjena dvorana koja može istovremeno koristiti oba sistema. Od šezdesetak mjesta u svijetu gdje se nalaze takve kino-dvorane, uočljiva trećina je dio muzejskih kompleksa: to je demonstracija muzejske budućnosti. Samo ove godine u svijetu će se otvoriti novih sedamnaest Imax/Omnimax-dvorana. Dvorana takvoga tehnološkog prestiža u svijetu koji za takve pothvate ima više smisla (i novca) predstavlja zalag značajnoga medijskog prestiža, a i znatan prihod. Audio-vizualna sredstva mogu doseći dio informacijske realnosti izvan i iznad medija izložbe, a dobra potvrda toga je i Omnimax-film »Prvi kineski car«, rađen u suradnji s Kinezima, o caru koji je u 3. st. pr. n. e. ujedinio Kinu i ostavio famoznu grobnicu sa 7000 glinenih vojnika. Senzacionalnoj izložbi, dio koje smo vidjeli i u Zagrebu, pridružuje se ne i manje senzacionalan film. Nakon dvadesetak godina postojanja tehnologije napravljeno je ukupno 65 filmova. Omnimaksova tehnologija

poletjela je i u svemir: Robert Clippen, komandant dvaju letova shuttlea, opisao je film snimljen u svemiru kao »nešto najbliže samom bivanju tamo«. Uostalom, vjernost u prikazivanju bivše realnosti postaje sve većom opsesijom muzejske profesije.

U želji da se ugodi razmaženim korisnicima i održi stalna razina novih informacija, značajan dio prostora i programa zauzimaju povremene izložbe i instalacije. U proteklih nekoliko mjeseci funkcioniranja novog muzeja, priredjen je projekt *Iza zlatne planine* o temi kineske kulture i manjine u Kanadi, kojem je istoimena izložba tek najočitiji dio; *U sjeni sunca* ime je izložbe suvremene umjetnosti Inuita (kao dio stalne aktivnosti); u Galeriji finog obrta, također stalnom dijelu muzeja, prvi su izlagali nagrađeni majstori obrta. Osim tih projekata, koji su veliki opsegom i samo zajedničko ime za cijele sklopove aktivnosti, od obrazovne do izvanmuzejske djelatnosti, postoji i prostor predviđen za posebne izložbe. Za početak je odabrana multidisciplinarna izložba *Hoćemo li plesati*. Nije namjera da se izložbom, kako kaže kustos, objasni kako se pleše na ovom našem planetu, nego da dade što više odgovora na pitanje zašto se pleše.

Čovjek vizije, direktor muzeja George F. MacDonald, zna da je tehnologija presudna za budućnost zaštite i prezentacije baštine. U

cjelokupnom prostoru za povremene izložbe i strop i podovi mogu se pomicati, a i zidovi; u pojedinim će se prostorima i svjetlo mijenjati prema prisutnosti posjetilaca.

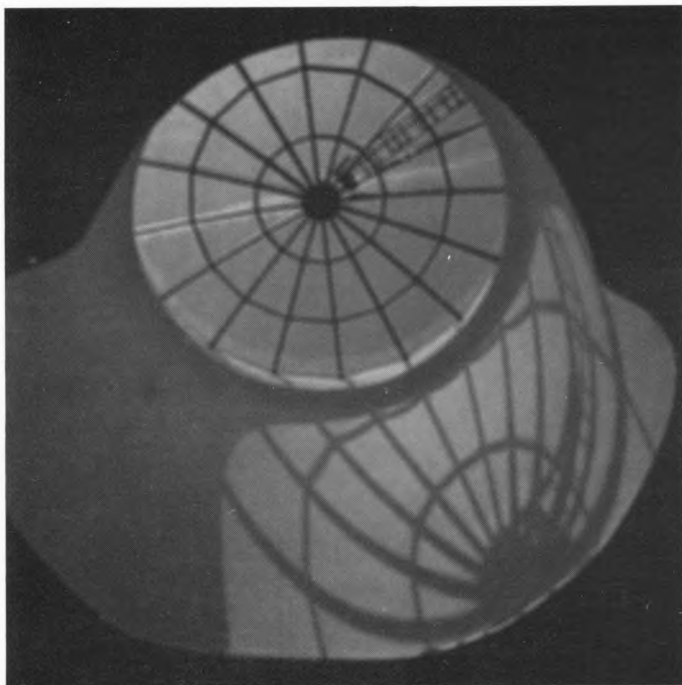
U muzeju je, naravno, dovoljno prostora za sve oblike djelatnosti. Kad je riječ o velikim predavanjima, skupovima ili predstavama, velika amfiteatralna dvorana pokazuje sve mogućnosti tehnologije: od ugrađenih uređaja za prevođenje do sedmerokanalnog ozvučenja, komandnog pulta za rasvjetu i projekcije itd.

Posjetiocima je na raspolaganju medioteka, multimedijски istraživački centar. Kad bude završena, medioteka će nuditi po pet slika svakog od 150.000 artefakata zabilježenih na video-diskovima. Pritiskom na tipku, korisnik će dobiti fotokopiju u boji bilo koje slike s monitora. Takav uvid u muzejski fondus lijek je za lošu savjest stručnjaka jer taj muzej, kao i većina ostalih u svijetu, u stalnom postavu izlaže kojih 15 posto ukupnog fundusa. Zbirka dijapozitiva je također presnimljena na video-disk i dostupna svima, a planira se pohrana audio-zapisa s kompjutoriziranim pretraživanjem. Količina opreme, naravno, dopušta simultano pretraživanje na nekoliko monitora. Zbog mogućnosti asocijativnog povezivanja sadržaja, moguće je na samom računalu praviti kombinacije slika i kolaže informacija do razine originalnih deriviranih programa: neslućene istraživačke i programske mogućnosti.

Na kraju, a i to je ingeniozna inicijativa Georga F. MacDonalda, muzej će biti središte telekomunikacijskog sistema MOCASIN (Museum of Civilization Applications Supported Intelligent Network). Sistem bi trebao obuhvatiti mrežu kanadskih muzeja, ali bi imao svoje izlaze na čak 1000 mjesta unutar samog muzeja. Instalacije kojih je muzej prepun, obični i optički provodnici, ne služe trenutačno velikoj svrsi, ali će ubrzo postati živčani sustav zapanjujućega tehnološkog sklopa: plan je da se MOCASIN združi s novom televizijskom tehnikom visoke definicije slike (HDTV); tako bi bio ustanovljen najsuvremeniji svjetski telematički sistem na području baštine.

Kakve će uspjehe i teškoće, kakvu budućnost, doživjeti kanadski muzejski stroj informatičke ere, još ostaje za nagađanje. Ovakav kakav jest, nedovršen i unekoliko medijski preforsiran, Kanadski muzej civilizacija je trn u oku većine tamošnjih muzejskih stručnjaka. Konceptija »izdaje« svojom eklektičnošću i ambicijom posve uobičajene sheme pa će se jezičac mnijenja prevaliti prema očitom porazu ili (još uvijek) mogućem trijumfu. Sadašnje slabosti loš su znak u svakom početku, a postoji i, vjerujem, otegotna okolnost arhitekture: kako se to često zna dogoditi s novim muzejima, arhitekture je suviše i premalo mari za sam sadržaj koji obuhvaća. I još nešto, ovaj muzej je i u kanadskim razmjerima izuzetno teško opterećenje budžetu, pa je pitanje vremena kad će kritika stati u zaštitu prava poreznih obveznika. Muzeološki promatrajući, stvar je, barem u ovom stadiju, ispod razine vizije direktora MacDonalda, problem koji se zna dogoditi svim stvaraočima, a koji može značajno ohrabriti pobornike tradicionalizma. I, vratimo se početku: i gotičke katedrale i suvremeni muzeji nastanak duguju nekom sličnom strahu paklenog ognja od kazne za nedjela, a održava ih vizija vječnosti. Međutim, za razliku od opata Sugera, mi već uspijevamo razaznavati lica apokaliptičnih jahača.

Primljeno: 30. 10. 1990.

Kanadski muzej civilizacije, Quebec

SUMMARY

A Canadian museum of the future

Tomislav Šola

In 1989 opened the Canadian Museum of Civilization in Quebec, situated by the Ottawa river. The author of the museological concept is the Director of the Museum, G. F. MacDonald, a visionary, who created this grand department of the »heritage industry«. The central permanent exhibition's theme is a thousand years of Canadian history. New presentation procedures have been used, the objects have been installed into three-dimensional information collages, something like a synthesis of museum and theatre. Starting with the idea that technology is crucial for the future of protection and presentation of the heritage, the latest techniques and technologies are used, such as imax and omnimax systems, a multimedial research centre has been founded, and a center of the telecommunication system MOCASIN to include the network of Canadian museums. In the next stage the museum is to expand its presentation by reconstructing a number of interesting buildings: the 19th century railway station, the Ukrainian church, a Jewish house etc. all with the aim to attract and arouse the interest of visitors.

KAKO TO RADE U NIZOZEMSKOJ

Žarka Vujić

Institut za povijest znanosti
Zagreb

Osvrt na neke od muzeja i galerija u Nizozemskoj

rošle godine (1990.) Nizozemska je atraktivnošću svojih izložbenih pothvata zasjenila sve ostale evropske metropole. Retrospektivna izložba djela Vincenta van Gogha, te internacionalna izložba remek-djela Fransa Halsa privukle su stotine

tisuća posjetilaca. Sudioništvo u tim izuzetnim prezentacijskim događanjima potaknulo je ova kasna razmišljanja o izvjesnim muzeološkim aspektima viđenih izložaba, ali i o nekim zanimljivim detaljima iz ostalih nizozemskih muzeja i galerija.

Kako je već dobro znano, stota godišnjica smrti Vincenta van Gogha navršila se 29. lipnja 1990. i čitavu tu godinu Nizozemci su posvetili svom kult-umjetniku druge polovice 19. stoljeća. Između doista mnoštva sadržaja, središnjom točkom proslave postala je velika izložba o njegovu stvaralaštvu, podijeljena u dva zasebna dijela: slikarstvo izloženo u Rijksmuseumu Vincent van Gogh u Amsterdamu i crteži u Rijksmuseumu Kröller-Müller u Nacionalnm parku »De Hoge Veluwe« kraj Otterloa. Ovaj reprezentativan izložbeni događaj mogli bismo kratko opisati kao retrospektivni postav bez osobitih intervencija muzeografskim sredstvima. No, suptilnost prezentacije unutar samog opusa, rukovođena rekonstrukcijom van Goghove vlastite ideje i prododžbe o svom stvaralaštvu (pomoću opsežne i dragocjene korespondencije) oduševili su svako izoštrenije oko. Naravno, ukoliko se koristio najraniji termin za razgledavanje. Oko podneva u van Goghovu muzeju u Amsterdamu valjalo se boriti s masom, a nit razumijevanja razbijala se u krhotine i divljenje detaljima. Pitanje: što ste doista vidjeli (a ne gledali)? – iznenadilo bi veći broj posjetilaca koje se moglo vidjeti s opsežnim i teškim katalozima u ruci. Dalju strast za kupovanjem predmeta obilježenih velikim imenom stišavao je otmjeno postavljani bazar ispred zgrade muzeja.

Sasvim različit karakter nosio je u sebi drugi dio izložbe. Bez daha idolopoklonstva i glamura, u skladu sa slobodom i otvorenošću prirodne okolice i parka skulptura, te u skladu s vrhunskom zbirkom Kröller-Müller izrazito kvalitetni van Goghovi crteži mogli su se promatrati gotovo studijski.

Najviše, pak, dojmilo nas je široko okruženje ovih izložbenih zbivanja. Svatko je dao svoj doprinos obljetnici: od ostalih muzeja pa do robnih kuća.

Mirno i gotovo nezamjetno za široku publiku protjecala je zanimljiva izložba u susjednom Stedelijk museumu u Amsterdamu. Pod nazivom »U odnosu prema van Goghu« krila se izložba originalnih fotografija gradova, sela i pejzaža u kojima je slikar boravio, a koje su snimili poznati fotografi, njegovi suvremenici. Tako se idealno mogla dopuniti predodžba o vremenu i ozračju kojem je van Gogh pripadao. Veza s